

УДК 821.161.2-1Шевченко1/7.07

О. М. Козаченко

Про книгу Олексія Андрієвського «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати»

У статті досліджено книгу О. Андрієвського «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати», яка являє собою детальний переказ з коментарем статей іноземних авторів про творчість Шевченка: В. Барвінського, В. Дундера, Е. Дюрана, К.-Е. Францоza. Про кожного з вказаних авторів надано біографічні відомості.

Ключові слова: одеська Шевченкіана, О. Андрієвський, В. Барвінський, В. Дундер, Е. Дюран, К.-Е. Француз.

Серед геніальних постатей українського народу Тарас Шевченко займає почесне місце. Його творчість від самого початку привертала увагу дослідників. Не винятком був і Олексій Олександрович Андрієвський (1845–1902) — український історик та публіцист. О. Андрієвський був першим, хто видав в Одесі книги про Тараса Шевченка, тим самим започаткував одеську Шевченкіану.

Постать О. Андрієвського (псевдоніми — Андибер, Каневський А., Канівець Ол., А., А. Т-ый) тісно пов'язана з Одесою. Після закінчення історико-філологічного факультету Київського університету (1865) О. Андрієвський розпочав свою педагогічну діяльність — викладав російську мову та літературу в Катеринославі та Одесі.

У 1896 р. О. Андрієвський переїздить до Одеси на посаду директора міського Сирітського будинку, який перебував у занедбаному стані. Істотно змінити ситуацію новий директор не міг. Він підготував доповідь з пропозиціями реформування закладу, а сам почав пошуки роботи, яка б давала йому вільний час для наукової та громадської діяльності.

Незважаючи на свою постійну зайнятість, Олексій Олександрович брав активну участь в одеських народних просвітницьких заходах. На одну з його лекцій зібралось до тисячі слухачів. Був членом Історичного товариства Несторалітописця, Одеського товариства історії та старожитностей, був членом Одеської української громади.

О. Андрієвський — автор численних статей про життя Т. Шевченка. Серед них: «Т. Г. Шевченко — друг сім'ї» (1883), «Море в поезії Т. Г. Шевченка» (1895), «Про відношення Т. Г. Шевченка до життя» (1899), «Кобзар Т. Г. Шевченка» (1901), «Степ і море в поезії Т. Г. Шевченка» (1903), «Поминки Тараса Григорьевича Шевченко 25-го февраля 1882 года в Екатеринограде» (1882), «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» (1879), «Поминки Тараса Григорьевича Шевченко 25-го февраля 1879 г. в Одессе» (1879). Олексій Андрієвський запропонував створити фонд для преміювання кращих досліджень поезії Т. Шевченка, але це не було здійснено.

В 70–80-ті рр. XIX ст. він порушив питання про громадські пожертви на впорядкування могили Тараса Шевченка та заснування в Каневі школи імені поета. З цією метою О. Андрієвський зібрав і видав збірки матеріалів «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» та «Поминки Тараса Григорьевича Шевченко 25-го февраля 1879 года в Одессе», які вийшли в Одесі 1879 р.

Ці книги зберігаються у фондах Одеського літературного музею. Вони були подаровані у 2007 р. митрополитом Володимиром з його колекції «Шевченкіани». На титульній сторінці в книзі «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» відбиток еклібрису з бібліотеки митрополита Володимира (Сабодана). В експозиції Одеського літературного

музею представлена ще одна книга О. Андрієвського «Поминки Т. Г. Шевченка в сорокову годовщину смерти поэта 26 февраля 1901 г.». Ця книга продовжує шевченкознавчі видання Олексія Андрієвського в Одесі.

Книга О. Андрієвського «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» являє собою детальний переказ з коментарем статей іноземних авторів про творчість Шевченка: галичанина В. Барвінського, чеха В. Дундера, француза Е. Дюранда, німця К.-Е. Францога. Ці статті були опубліковані в різних закордонних періодичних виданнях. Це є ще одним свідченням того, що творчість Тараса Шевченка була вже відома на той час в європейських країнах. Книга вийшла під одним із псевдонімів О. Андрієвського «А. Т-й».

В наш час віднайти інформацію про авторів статей, які у своїй книзі наводить О. Андрієвський, можливо, але не просто: джерел обмаль. Надана інформація про них була взята з Української літературної енциклопедії та Шевченківського словника [3–7].

У вступі до своєї книги О. Андрієвський подає детальний перелік здійснених на той час перекладів творів Т. Шевченка та аналізує їх, але найбільшу увагу автор приділяє огляду рецензій на письменника в іноземній літературі. «За последние годы, с произведениями Шевченка ознакомились не только все славянские, но и другие европейские народы: в иностранной литературе существуют и переводы Шевченка, и статьи о нем. Я думаю, что для русского общества представляют известный интерес отзывы иностранной печати о нашем народном поэте, — вот почему я решаюсь издать предлагаемые здесь четыре статьи, из которых две написаны славянами и две — французом и немцем» [1, с. 3–4].

У першому розділі своєї книги О. Андрієвський аналізує реферат В. Барвінського, який був прочитаний на 17-х роковинах вшанування пам'яті Т. Шевченка [1, с. 9]. Володимир Григорович Барвінський (1850–1883) увій-

шов в історію як український громадський діяч, видавець, історик, соціолог, журналіст, письменник (літературні псевдоніми Василь Барвінок, Ришмидинов та ін.), літературний критик і публіцист, перекладач [3, с. 130; 5, с. 332]. Вже з шкільних літ В. Барвінський виявив великі здібності до літератури, історії та іноземних мов. Самотужки читав багатьох зарубіжних письменників, соціологів, філософів. Та справжню духовну опору він знайшов у геніальній особистості Т. Шевченка, поезії якого істотним чином вплинули на світогляд і ви-

бір ним життєвої позиції, стиль, логіку мислення, світобачення. Свідченням цього є такий факт: щорічно, починаючи з 1875 року і до кінця свого життя, В. Барвінський постійно виступав у містах Західної України з рефератами, науковими доповідями, у яких головним чином, акцентував увагу «на общественном значении поэзии Шевченка, на его роли пробудителя народного самосознания в украинском обществе» [1, с. 9].

Аналізуючи твори Т. Шевченка, В. Барвінський робить висновок: «Шевченко своим правдивым словом восстановил ту историю, которая записана в памяти народа, хранится в его песнях.

Прислушайтесь к этим песням-думам <...> и в них вы услышите тысячелетнюю историческую жизнь народную... [1, с. 15].

В другому розділі О. Андрієвський знайомить читачів зі статтею чеського літератора і публіциста Вацлава Дундера (1817–1879) «Тарас Шевченко», яка була опублікована в чеському журналі «Osvěta» 1872 р. В енциклопедичних статтях зазначено, що жив Вацлав Дундер у Галичині у 50-ті рр. XIX століття, вивчав український фольклор. Йому належать перші переклади українських казок чеською мовою. Переклав чимало й українських народних пісень. Він започаткував чеську Шевченкіану, ставши автором першої статті чеською мовою, в якій згадувалося про Т. Шевченка. Під назвою «Русинська література» її було опубліковано в газеті «Празька газета» в 1860 р.

О. О. Андрієвський.
Кінець XIX ст.

Автор цікавився передусім виданням «Кобзаря» Т. Шевченка 1860 р., але згадував і твори інших українських письменників. Для своєї статті В. Дундер використав рецензію М. Добролюбова, яка була опублікована в журналі «Современник» (1860. — № 3) [4, с. 126–127; 6, с. 450].

У 1872 р. в чеському журналі «Osvěta» («Освіта». — № 9, 11) В. Дундер вмістив велику статтю «Тарас Шевченко», в якій набагато ширше подав біографію поета, історію написання окремих його творів, докладно переказав їх зміст: «Катерина», «Наймичка», «Гайдамаки», «Перебендя», «Тополя», «Утоплена», «Іван Підкова», «Гамалія», «Іван Гусь», «Причинна» та ін. Виявив обізнаність з такими революційними поемами, як «Сон» і «Кавказ», посланням «І мертвим, і живим...». Для написання цієї роботи В. Дундер користувався працею Г. Батталі «Тарас Шевченко» (1865), статтями й рецензіями М. Добролюбова, Л. Соєвінського та інших дослідників.

Третя наукова розвідка О. Андрієвського присвячена французькому автору Емілю Дюрану (1838–1903). Е. Дюран — французький історик та літературний критик. Доля закинула мешканця південнофранцузького міста Монпельє у далеку Росію, де він викладав французьку мову у навчальних закладах Петербурга. Опанувавши російську, читав твори відомих російських письменників, а окремі з них перекладав. Французького читача ознайомив, зокрема, з творами І. Тургенєва. Саме І. Тургенєв порадив Е. Дюрану прочитати Шевченків «Кобзар». Матеріали для статті про Т. Шевченка Е. Дюрану дала С. Русова. Празьке видання «Кобзаря» 1876 р. послужило для Е. Дюрана джерелом його наукової розвідки. Нарис з'явився у 1876 р. у літературному часописі «Revue des Deux Mondes», зорієнтованому на

французьку інтелектуальну еліту, під назвою «Le poete national de la Petite Russie Chevchenko» («Національний поет Малоросії Шевченко»). Стаття відіграла велику роль у справі популяризації у Франції Шевченкового творчого доробку. Вона стала базою шевченкознавчих досліджень в усій Європі [2, с. 163–168; 4, с. 131; 6, с. 457–458].

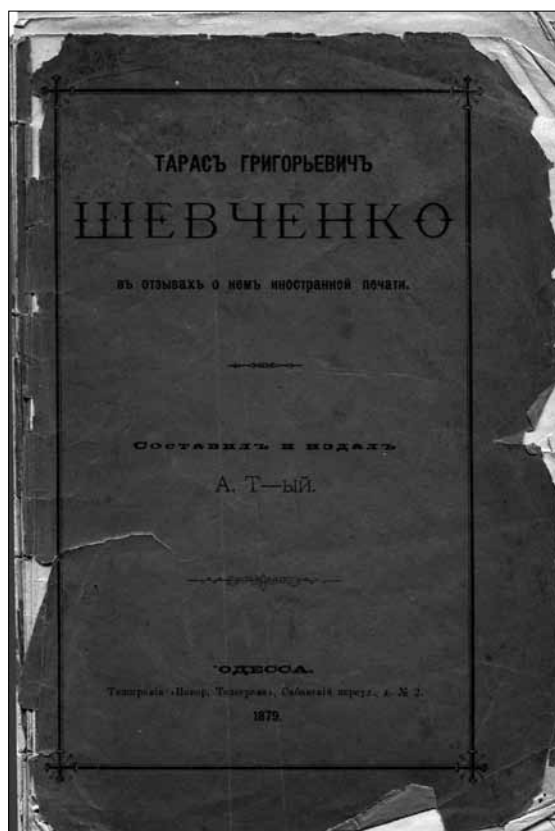
Останній розділ книги «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» О. Андрієвського присвячений праці німця Карла-Еміля Францо за про Т. Шевченка. Карл-Еміль Францоз (1848–1904) — австрійський

письменник, літературознавець і перекладач. К.-Е. Францоз на відміну від багатьох інших перший розпочав всебічне вивчення творчості Т. Шевченка завдяки знанню мови, літератури, культури українського народу. Його ґрунтовні розвідки довгий час були джерелом, з якого черпали багато зарубіжних дослідників.

Йому належить значна роль у популяризації творів Тараса Шевченка в німецькомовних країнах в 70–80-ті рр. ХІХ ст. Він розглядав творчість українського поета у зв'язку з розвитком української літератури, ставив Шевченка в один ряд з А. Міцкевичем, І. Тургенєвим і Л. Толстим, підкреслював його значення для світової літератури. К.-Е. Францоз автор багатьох праць про Т. Шев-

ченка. З під його пера виходять ґрунтовні напрацювання «Kleinrussen und ihr Sanger» («Українці та їх співець») «Taras Schewtschenko» («Тарас Шевченко»), «Kleinrussische Poeten» («Українські поети») згодом вміщені у книзі «Vom Don zu Donau» («Від Дону до Дунаю») (Лейпціг, 1878) [7, с. 562–563].

У своєму дослідженні О. Андрієвський зупиняється на одному з розділів книги «Від Дону до Дунаю» — «Kleinrussen und ihre Dichter», в якому К.-Е. Францоз дав високу оцінку поезії Шевчен-

*Книга О. Андрієвського
«Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах
о нем иностранной печати»*

ка, вперше висловив думку про універсальність його таланту, який з великою силою виявився в ліричних та епічних творах поета [7, с. 563].

К.-Е. Француз класифікує поетичний доробок Т. Шевченка на основі двотомного видання «Кобзаря» 1866 р., який вийшов у Львові. Літературознавець намагається згрупувати твори Кобзаря в чотири тематичні групи: лірика тенденційна (політична); лірика ідилічна (опис природи, любовні пісні); картини соціального народного побуту та історичний епос. «Уже это одно указывает на разносторонность таланта. Взвешивая только поэтическое достоинство

этих групп, приходишь к результату, весьма редкому вообще в литературе: все 4 группы произведений Шевченка — равного достоинства, и ни одну из них нельзя поставить выше другой» [1, с. 49].

Книга Олексія Андрієвського «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» свідчить, що постаттю Тараса Шевченка вже на той час цікавилися дослідники різних країн і європейська спільнота була знайома з його творчістю. Детальніший аналіз цієї книги буде опубліковано в збірнику Одеського літературного музею «Дом князя Гагарина».

Джерела та література

1. Андриевский А. Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати. — Одесса: Тип. «Новорос. телеграфа», 1879. — 56 с.
2. Мотрук В., Кустяев Є. Еміль Дюран — автор першого фундаментального дослідження про Тараса Шевченка у Франції // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. — 2014. — Вип. 1 (31). — С. 163–168.
3. Українська літературна енциклопедія: в 5 т. — К., 1988. — Т. I. — 536 с.
4. Українська літературна енциклопедія: в 5 т. — К., 1990. — Т. II. — 576 с.
5. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. — К., 2012. — Т. I. — 744 с.
6. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. — К., 2012. — Т. II. — 760 с.
7. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. — К., 2015. — Т. VI. — 1120 с.

About the book by Alexey Andrievsky «Taras Shevchenko in foreign press' references about him»

O. Kozachenko

The article examines the book by A. Andrievsky «Taras Shevchenko in foreign press' references about him», which gives a detailed retelling and comments of foreign authors about the works Shevchenko: V. Barvinsky, V. Dunder, E. Durand, K.-E. Frantzoz. The biography of each author is provided.

Keywords: Shevchenkiana of Odessa, O. Andriyevsky, V. Barvinsky, V. Dunder, E. Durand, K.-E. Frantzoz.